

„HOZOTT ISTEN, SZENT GYÖRGY-HEGY...”

Apám lehetne ember. Káptalantótiban a piacon találkoztunk. Édesapám sírja egy-két kőhajításnyira volt csak. Feltűnt, hogy különösen szépen beszél magyarul. Mintha egy Márai-regényből lépett volna elő. Bemutatkozott: Bérczy József vagyok. Nem emlékszem, hogy doktorságát is említette volna. Megtudtam, hogy Skandináviából jött. Persze innen, a kis hazából indult 1956-ban, Győrtől gyalog a határon át, igen fiatalon. (Tiszaföldváron született 1940-ben. Tizenhat esztendősen pesti gimnazista, amikor ott érte a forradalom kitérője, amit azóta is tisztító viharnak mond. Az ő édesapjának Visegrádon van a sírja, szó szerint karnyújtásnyira Áprily Lajosétól.)

A tóti piacon kapható könyvek közül nemes ízléssel válogatott. Horatius verseit kereste, s Illyés *Ebéd a kastélyban* című prózakötetének örült meg. Norvégiában, az oslói Carl Mayer-féle könyvesboltban magyar részleg is működött. A hatvanas években ott is megvásárolhatók voltak például Illyés könyvei. Járt neki a *Kortárs* és az *Új Írás*. De előfizetője volt még a *Tiszatáj*nak, a *Korunk*nak és az *Igaz Szónak* is. Utóbbiakhoz azért ragaszkodott, mert utolsó itthoni vakációja – a *viharokra emelt nyárderű* – alatt a brassói magyar gimnázium látta vendégül iskolatársaival egész hónapon át egy országjáró csereprogram keretében. (1976-ban Sulyok Vince is magyar folyóiratot olvasgatott Északon, mégpedig a kolozsvári *Utunkat*, Honningsvåg kikötőjében egy víz fölé kiszaladó rámpán...) S persze járt a leendő orvosnak a *Látóhatár*, az *Irodalmi Újság*, a *Nemzetőr*... Még ama ötödik ág is a magyar irodalom ötágú sípján. S ne feledjük a párizsi *Magyar Műhelyt*, aminél éppen Parancs János szorgoskodott. Ott jelent meg Weöres Sándor *Tűzkútja*.

Itthon, találkozásunkkor: Erzsike – svéd felesége – mellett olyan bölcs és egyensúlytartásra törekvő személyiségnek láttam, akinek aligha hiányzik sok a boldogsághoz. 2009-ben ilyen invitáló – no meg Berzsenyit és Márait is megidéző – sorokat kaptam tőle levélben: „*Van kies szőlőm hát... Fél hektár... Pince előtt diófa. Ha jönne, akkor somlait nyitnánk.*”

Mintha Szent György-hegyi tuszkulánumban – bár ne volna mindegyikünk létének a kerete oly törekeny – erre bizonyítást is adott bora és vacsorája fölött nekem feleségével. Sosem láttam onnan a Tátika irányába elnézve olyan szép naplementét. Pumi kutyájuk egészen hozzám kezesítette az amúgy is megsimogatni való bazalthegyek púpjait a közelünkben. A Szent György-hegy déli oldala egy krokodilushoz hasonlított. Vendéglátóm megmutatta a hegy kidudorodó sűrű sziklaszemét. Látott elég hüllőt az Okavango folyó partján, én is gyerekkori álmaim során néhány sárkányt az itteni hegyek gyomrából. („*Arrafelé éltem, ahol Magyar László is járt Afrikában, csak tudom.*” – írta nekem, s egy 1982-ben általa fotózott képet adott ajándékba a krokodilusokról. Az angolai polgárháború volt az oka, hogy a nagy magyar utazó sírját nem kereshette föl.)

Születésem előtt, az ötvenes évek végén Bérczy Józsefre a nyugati országokban nem vártak könnyű évek. Az ausztriai Wiesenhofban, Innsbruck mellett érettségizett 1958 júniusában. Ezt a menekült diákoknak létrehozott gimnáziumot a norvégok támogatták, így vette útját Oslóba, ahol az orvosi karon kezdte el az egyetemet. Párhuzamosan kutatómunkát is végzett, a megszületés előtti élet érdekelt, hogyan lesznek a végtagkezdeményekből végtagok? Oslóban akkor tetemes magyar kolónia élt. Korosztályából a magyar diákok sajnos kevesen vitték végig az egyetemet. Az idősebbek, a már egyetemistákként érkezők annál sikeresebbek voltak. Az orvosok közé Matlár Árpád és Degré Miklós járt például, de ott volt a fent említett pannon költő, az egyetemi könyvtárban dolgozó Sulyok Vince. Ott a később az antik időköt kutató Berczelly László, aki rajongott a hellenista Kerényi Károlyért.

De vissza a történethez: József 1963 legeslegvégén ismerkedett meg feleségével, Elisabeth Bernströmmel, akit – ahogy már fentebb említettem – Erzsikének szólít. A negyven fölötti évtizedekben pedig *Életemnek*. Csak úgy. (Elisabeth-Erzsike meg is tanult magyarul férje kedvéért. Hogy mindenben osztozhasson választottja sorsával. Ő is felcserélte az az első évek választottját becéző „*Idegenem*” megszólítást *Életemre*. Családneve, a Bernström *borostyánosdrást*, *borostyánarat* jelent.) Márai szerint a nyelv és végzet: egy és ugyanaz. A svéd nő és a magyar férfi ezt emberpárként vallották. Inkarnálták. Minden heroizmus nélkül, mint alapvetést. (Az egymással oly szépen élő művészházaspárt, Batsányi Jánost és Baumberg Gabriellát is eszembe juttatták.)

1964-ben Bérczy József életreszóló élményt kapott a sorstól, Illyés Gyulával személyesen is találkozhatott Norvégiában. Az emigráció egyik, régebbi hullámával érkezett gróf, Zichy Nándor szervezte az Illyésszel való találkozást. Oslo külvárosában, Sulyok Vince lakásán fogott kezét a maroknyi magyar. Mintha a Fejedelem látogatott volna el, hozzájuk, idegenbe: „*Arcán nemesség. Minden mozdulata-szava kimért, de meleg. Olyasvalamit mondott, hogy a hovatarozás – tartozás is.*” Oslóból ez volt az a mondat, amit Bérczy József poggyászában továbbvitt Bergen városába, ahol 1967-ben államvizsgázott, s ahonnan elindult hosszú gyógyítópályájára. S végül útjai végén haza. Hogyan is tudhatta volna, hogyan alakul sorsa, élete-életük a XXI. században?

Első gyermekük még Norvégiában született, a másik kettő már Svédországban. Városok és kórházak következtek. Hat év egészen a *Magos északon*. A fertőző és trópusi betegségek gyógyítására szakosodott. Így vette útját Afrikába. 1981-től 1984-ig norvég megbízatásban a Botswanai Egészségügyi Minisztérium regionális tisztii főorvosaként, elsősorban orvosként teljesített szolgálatot a Kalahári sivatag északnyugati részén. (Ngamiland tartományban, ahol az Okavango folyó hatalmas belföldi deltát képezve veszik el a sivatagban.)

Elsőszülött lányát a budapesti Patrona Hungariae katolikus gimnáziumba járatta, ott is érettségizett. S ha csak annyit kap viszont, amennyit láttam a Szent György-hegyi házacskában, egy Pilinszky Apokrifjéről készült kézzel írt és rajzolt illusztrációt, több gyermeki hálára tán szüksége sincsen egy apának. (Természetesen jeles eredményekkel, s egy olyan ragaszkodásból, amelyben nem a forint és nem a korona számít, hanem egy értékes, el nem vétett élet – nos, ezekkel hálálta meg mindhárom gyermeke a családfői példamutatást.) Kisebbség – keramikussá lett – lánya pedig ide házasodott – ahogyan József nevezi máig – Szegede mellé. Míg fia a kecskeméti piaristáknál tanult csak igazán a magyar nyelvből. Hangosan Toldit olvasott, felváltva osztálytársaival, amikor kenekkel csorogtak le a Dunán, Győrtől Mohácsig.

1983 augusztusában, Erdélyben Sikaszón egy külhoni orvos egész délutánt kvaterkázhatott át Sütő Andrással egy flaska egri bikavér társaságában. Ez a fényes beszélgetés is nyomot hagyott Bérczy Józsefben, hiszen – mondanom sem kell – ő volt az a külhoni orvos. Norvégiában és Svédországban, nem tudom, vezetett-e naplót, de aligha felejtett el az arra vetődő magyar írástudók közül bárkit is. Szilágyi Domokost, aki Majtényi Erikkel svédországi körúton járt 1972-ben, ő vizsgálta és kezelte egy heveny betegség okából. Ennek nyoma is van Szilágyi Domokos levelezésében.

Azt hogy maga is ír, ritkán vallotta be. Például Parancs Jánosnak, akit Oslóban a Munch-múzeumban vezetett körül a '60-as évek elején. A költő Parancs János sebtében reminiscenciáknak nevezte az orvostanhallgató-költő verseit. Bérczy József ezt most sem szégyelli, hiszen már több mint hét évszázad magyar költészetének reminiscenciáit élte, nem csupán írta Skandináviában. Féltette és óvta, ahogyan nevezte: „*a nyelvi hazáját*”. Ne feledjük, volt olyan történelmi kor, amikor a főlzabdalt haza nem létezett, a nyelvünk maga volt Magyarország. Aki azt őrizte, valójában a hazát mentette a további századokra. (Illyés Gyula Koszorú című verse éppen erről szól!) Kicsiben, de a nagy őrzőink sorsát élte Norvégiában, Svédországban vagy Afrikában, mígnem Északról, svedalai praxisából a Szent György-hegy magához nem delejezte. Egy szomorú autóbaleset is, amely feleségét, Erzsikét érte, hozzájárulhatott ahhoz, hogy verseit előhúzza a fiókokból, illetve tovább alakítsa, írja mindazt, amit évtizedekig magában hordozott és formált. Most artikulálódnak ezek a belső monológok, emlékezések, vallomások fiatalságról, szerelemről, hazáról, találkozásokról, magyar vándorokról, akik többet kerestek mindig a nagyvilágban, mint amennyi a megélhetéshez szükséges. S azt a vagyont, amihez hozzájutottak, elsősorban szellemi kincsekből gyűjtötték, s tudták, hogy tartoznak vele a hovatarozásuk okán.

A Balaton-felvidék szőlei közül nem egy bitangjára maradt. Téves idők, háztájis idők, privatizációs idők, a szőlők kivágásához pénzbeli segítséget ígérő idők jöttek-mentek napjainkig. Bérczy József a hetvenes években az *Új Írásból* ismerhette, ismerte is Szabó István tehetségét. A Balaton-felvidék hegyközségeinek valós életéről így tájékozódhatott a cserszegtomaji novellista dosztojevskijji mélységeket megjáró lélekábrázolásaiból, költői novelláiból. Mi történt a szőlőkkel, mi az emberekkel? A hajdanvolt filoxéra után egy évszázaddal mintha megint valami járvány pusztított volna végig a kultúrtájon. Bérczy József mégis ideálmodta szellemi birtokát. A Nobel-díjas Transströmer költeményeit itt fordítja, s ha kedve van, Füreden a tényleges lába nyomába is léphet a végsőkig tömörített képekben gondolkodó géniuszunk, a svédek Pilinszkyjének. Bora – kóstoltam – klasszikus falernusi ízeket idéz. Ahogy a versei is. Berzsenyi tüze, Füst Milán modernsége van jelen bennük. Szüretenként csak palackozásra várnak. Jó érzés, hogy ha telefonál, s emígy köszön be: – *Itt Szent György-hegy.*

Poéták tucatja járt vagy élt a hegyen, s antológiányi versben dicsérték a tájat. Hiszem, mindenféle értelemben jó gazdát köszönhetünk Bérczy József személyében. Kaptam tőle egy képeslapot, amelyen egy olyan csendélet szerepel, amin az északi tenger a háttér az asztal mögött. Az asztalon csupa déligyümölcs. Sőt: az itteni bazalton pirult barack és szőlő. (*Hav och Frukt* – Efter original av Leif Holmquist) És valóban: aki a Szent György-hegyen verset ír, annak a lelke bátran csaponghat észak és dél között, ahogy azt Kosztolányi Dezső Marcus Aurelius-versében is csodálhatjuk.

